

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА (МАГІСТЕРСЬКА) РОБОТА

Корекційно-розвиткова робота з формування граматичної сторони мовлення
у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії засобами
дидактичних ігор та вправ

Виконала: здобувач освіти групи СОм(л)-2
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Прозоровська Анастасія Євгенівна
Науковий керівник: Жадленко І. О.
Рецензент: Олефір О. І.
Нормоконтроль _____ Юлія КЛОЧКОВА

Запоріжжя

2025 р.

РЕФЕРАТ

Магістерська робота: 74 с., 12 табл., 1 рис., 40 джерел, 12 додатків.

Об'єкт дослідження: граматична сторона мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Предмет дослідження: формування граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичний аспект вивчення граматичної сторони мовлення, продіагностувати та експериментально дослідити ефективність щодо формування граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії засобами дидактичних ігор та вправ, розробити методичні рекомендації для батьків та вчителів-логопедів.

Методи дослідження: теоретичні, емпіричні, статистичні.

Особливе місце серед мовленнєвих порушень займають порушення вимовної сторони мовлення, спричинені недостатністю іннервації мовленнєвого апарату. Розвиток граматичної сторони мовлення є однією з важливих передумов розвитку мовленнєвої комунікації дитини. Граматична сторона мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії проявляється у незасвоєності складних граматичних форм (місцевого відмінка, атипових форм, розмежування закінчень за типами відмін). Порушення морфологічної системи мовлення виражається у суттєвих труднощах словозміни.

**КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВА РОБОТА, ГРАМАТИЧНА СТОРОНА
МОВЛЕННЯ, СТАРШИЙ ДОШКІЛЬНИЙ ВІК, СТЕРТА ФОРМА
ДИЗАРТРІЇ, ДИДАКТИЧНІ ІГРИ ТА ВПРАВИ.**

ВСТУП

Актуальність дослідження. Особливе місце серед мовленнєвих порушень займають порушення вимовної сторони мовлення, спричинені недостатністю іннервації мовленнєвого апарату. Розвиток граматичної сторони мовлення є однією з важливих передумов розвитку мовленнєвої комунікації дитини.

В Україні на сьогодні проблема мовленнєвого розвитку дітей зі стертою формою дизартрії залишається однією із найбільш складних і недостатньо вирішених. У дослідженнях, присвячених проблемі мовленнєвих порушень при стертій формі дизартрії, відзначається, що порушення граматичної сторони мовлення є поширеними та мають стійкий характер та представляють значні труднощі для диференціальної діагностики.

Прийнята в Україні система освіти, яка передбачає навчання дітей з шестирічного віку, зумовлює необхідність забезпечення їх готовності до школи. Готовність дитини до навчання у школі визначається значною мірою її мовленнєвою готовністю. Кількість дітей зі стертою формою дизартрії, які в подальшому мають труднощі у навчанні в школі, збільшується, згідно даних В. Тищенко, М. Шеремет та ін., частково це пов'язано зі станом сформованості граматичної сторони мовлення. В Україні зростає кількість дітей з мовленнєвими порушеннями, структура яких набуває все більш складного характеру, що викликає в подальшому вторинні і навіть третинні порушення в розвитку дитини (С. Конопляста, Н. Пахомова, В. Тарасун, М. Шеремет та ін.). Водночас, це знижує можливості дитини до подальшого успішного засвоєння навчальної програми в освітніх закладах.

Мовленнєва готовність дітей досліджувалася як лінгводидактична проблема у фонологічному, лексичному та граматичному напрямках (Б. Андрієвський, А. Богущ, М. Вашуленко, Л. Калмикова, К. Крутій, Ф. Сохін та інші).

Окремі аспекти граматичної сторони мовлення було досліджено Д. Ілляшенко, В. Кисличенко, С. Коноплястою, І. Марченко, Н. Пахомовою, О. Романенко, Т. Семенишеною, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, Л. Фомічовою, Л. Ханзерук, М. Шеремет та інші.

Граматична сторона мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії проявляється у незасвоєності складних граматичних форм (місцевого відмінка, атипових форм, розмежування закінчень за типами відмін). Порушення морфологічної системи мовлення виражається у суттєвих труднощах словозміни [1].

Об'єкт дослідження: граматична сторона мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Предмет дослідження: формування граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Мета дослідження: проаналізувати теоретичний аспект вивчення граматичної сторони мовлення, продіагностувати та експериментально дослідити ефективність щодо формування граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії засобами дидактичних ігор та вправ, розробити методичні рекомендації для батьків та вчителів-логопедів.

Завдання дослідження:

1. Вивчити та проаналізувати науково-методичну та психолого-педагогічну літературу стосовно проблеми розвитку граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

2. Провести діагностичне дослідження та виявити рівні розвитку граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

3. Провести та проаналізувати корекційно-розвиткову роботу, щодо формування граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії засобами дидактичних ігор та вправ.

4. Розробити методичні рекомендації для батьків та вчителів-логопедів щодо розвитку граматичної сторони мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії засобами дидактичних ігор та вправ.

Методи дослідження: для розв'язання визначених завдань використовувалися такі методи дослідження: теоретичні: вивчення, аналіз та узагальнення наукової і методичної літератури з проблеми розвитку граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії; емпіричні: спостереження, опитування (бесіда), констатувальний та формувальний експерименти; діагностичні: збір анамнестичних даних, аналіз документації з метою виявлення стану досліджуваної проблеми; статистичні: кількісний і якісний аналіз експериментальних даних. Використані методи взаємодоповнювали один одного й забезпечили можливість комплексного пізнання предмета дослідження.

Методологічним підґрунтям дослідження є:

– вчення про різні види мовленнєвої діяльності, їх психофізіологічну структуру, загально функціональні та специфічні мовленнєві механізми (Т. Ахутіна, М. Жинкін, І. Зимняя, О. Лурія, О. Леонтьєв, Є. Соботович та ін.);

– теорія про корекцію мовленнєвого розвитку дітей з особливими освітніми потребами (С. Конопляста, М. Савченко, Є. Соботович, В. Тарасун, В. Тищенко, М. Шеремет та ін.);

– концепція про структуру мовленнєвих знань, механізми їх засвоєння та особливості оволодіння мовленнєвою діяльністю на практичному рівні у процесі нормального і порушеного онтогенезу (В. Бельтюков, М. Жинкін, М. Зеєман, О. Леонтьєв, Р. Левіна та ін.);

– фундаментальні положення про мову як суспільне явище, її сутність як засобу спілкування і пізнання, систему мовної організації (Л. Виготський, О. Лурія, Ж. Піаже та ін.);

– концептуальні положення про основні одиниці граматики, особливості формування граматичної правильності мовлення у дітей дошкільного віку в

нормі та при порушеннях мовлення (А. Богуш, В. Бельтюков, О. Гвоздєв та ін.);

– сучасні підходи щодо інтеграції та інтегрованого навчання дітей з порушенням психофізичного та мовленнєвого розвитку (В. Бондар, А. Колупаєва, Н. Малофєєв, Е. Міронова, Н. Назарова, В. Нечипоренко, М. Нікітіна, В. Синьов, В. Тищенко, А. Шевцов, М. Шеремет та ін.).

Дослідження проводилось на базі Дошкільного навчального закладу (ясла-садок) № 244 «Біла лілея» з дітьми старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії.

Апробація результатів дослідження відбулась на конференції:

1) V Міжнародна науково-практична конференція студентів та молодих вчених «Освітні і культурно мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу» 18–19 квітня 2024 р., м. Запоріжжя, Україна.

Структура та обсяг магістерської роботи: магістерська робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи – 74 сторінки, із них – 45 сторінок основного тексту.

ВИСНОВКИ

Стерта форма дизартрії є складним мовленнєвим розладом, що характеризується варіативністю порушень компонентів мовленнєвої діяльності: артикуляції, дикції, голосу, дихання, міміки, мелодико-інтонаційної сторони мовлення. Для стертої форми дизартрії характерна наявність симптомів мікроорганічного ураження центральної нервової системи: недостатня іннервація органів мовлення – голосового, артикуляційного та дихального відділів; порушення м'язового тону артикуляційної і мімічної мускулатури..

Стан немовленнєвих функцій, психічних процесів має ряд характерних рис. У дітей зі стертою формою дизартрії виявляються як порушення загальної моторики, так і недостатність тонких диференційованих рухів кистей і пальців рук. Діти старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії характеризуються негативізмом, підвищеною збудливістю, агресією або, навпаки, підвищеною сором'язливістю, нерішучістю. Спостерігаються нерізко виражені порушення уваги, пам'яті, інтелектуальної діяльності, емоційно-вольової сфери, легкі рухові розлади.

Несформованість граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії характеризується варіативністю симптоматики від незначного відставання формування морфологічної і синтаксичної системи мови до виражених аграматизмів в експресивному мовленні. Основним механізмом несформованості граматичної сторони мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії є порушення диференціації фонем, що викликає труднощі розрізнення форм слова через нечіткість слухового і кінестетичного образу слова та флексій. Тому страждає морфологічна система мови, формування якої тісно пов'язане з протиставленням закінчень за їх звуковим складом.

Формуючий експеримент дав змогу практично обстежити особливості

розвитку граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії. Під час діагностування граматичної сторони мовлення старших дошкільників зі стертою формою дизартрії результати діагностичного дослідження показали, що граматична сторона мовлення характеризується грубими аграматизмами, що спричинено несформованістю звукового образу слова, яка пов'язана перш за все з нечіткістю кінестетичного і слухового образу слова, особливо його закінчення. Таким чином, в результаті обстеження граматичної сторони мовлення старших дошкільників зі стертою формою дизартрії, більшість обстежуваних дітей мають такі рівні сформованості граматичної сторони мовлення: низький рівень та нижче середнього.

Нами було розроблено методикау щодо формування граматичної сторони мовлення у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії. Корекційно-розвиткова робота на заняттях, була спрямована на розвиток граматичної сторони мовлення, відбувалася за рахунок використання спеціально підібраних логопедичних ігор та вправ. Це дало змогу досягти значних успіхів і результативності у старших дошкільників зі стертою формою дизартрії. Результати констатуючого етапу експерименту свідчать про те, що за умов спеціально організованої системи корекційно-розвиткової роботи над формуванням граматичної сторони мовлення засобами дидактичних ігор і вправ у дітей старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії підвищується рівень розвитку словотворення та словозміни. Виявлена позитивна динаміка формування всіх складових граматичної сторони мовлення. Це свідчить про ефективність методики та доцільність її використання під час корекційно-розвиткової роботи з дітьми старшими дошкільниками зі стертою формою дизартрії.

Були розроблені методичні рекомендації для батьків та вчителів-логопедів щодо розвитку граматичної сторони мовлення у дітей зі стертою формою дизартрії, які включають поради щодо напрямків в логопедичній роботі над формуванням граматичної сторони мовлення відповідно до рівня

розвитку дітей та систематичності використання дидактичних ігор та вправ у навчальному процесі.

Впровадження дидактичних ігор та вправ не лише покращило граматичні навички дітей, але й сприяло їхньому емоційному розвитку, підвищенню впевненості у власних силах, формуванню позитивного ставлення до навчання та спілкування. Результати третього розділу підтвердили ефективність використання дидактичних ігор у корекційно-розвитковій роботі з дітьми старшого дошкільного віку зі стертою формою дизартрії. Отримані дані свідчать, що впровадження дидактичних ігор та вправ дозволяє суттєво покращити сформованість граматичної сторони мовлення. Надана методична підтримка вихователям та батькам сприяє поширенню даного підходу в практику роботи з дітьми зі стертою формою дизартрії та розширенню їхніх комунікативних можливостей.